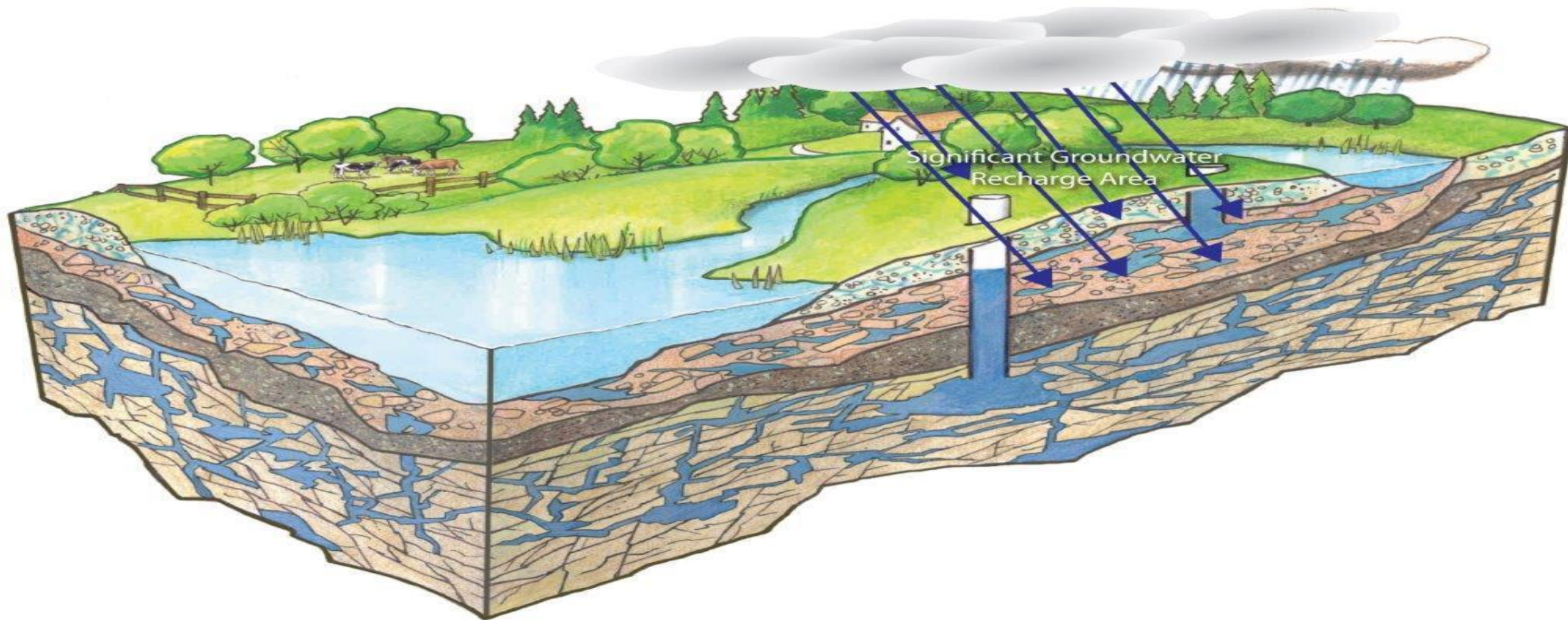

Мавзу 8. Сувга оид низоларни ҳал қилиш

МАВЗУ БУЙИЧА ЎРГАНИЛАДИГАН МАСАЛАЛАР

- 1.Сувга оид низолар ва уларни ҳал этишнинг асосий принциплари.
- 2.Сувга оид низоларни кўриб чиқадиган ва ҳал этадиган органлар.
- 3.Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этишга доир ваколати.
- 4.Махсус ваколатли давлат органларининг сувга оид низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этишга доир ваколатлари.
- 5.Бошқа органлар ва ташкилотларнинг сувга оид низоларни кўриб чиқиш ҳамда ҳал этиш бўйича ваколатлари.
- 6.Сувга оид низоларни кўриб чиқиш ва улар бўйича қарорлар чиқариш тартиби.

Фойдаланиш учун адабиётлар

- Suv huquqi. Darslik.(prof Usmonov M. Tahriri ostida) T., 2004-219bet.
- Сваков Д.О. Водное право. Учебно-практическое пособие, М., 2007год.
- Ismoilxo‘jaev B., Nazarov X. Ekologiya va suv huquqi,T., TIQXMMI-MTU nashryoti, 2021 y.
- Nazarov X. Ekologiya va suv huquqi: ma‘muriy huquqbuzarlik va javobgarlik, TIQXMMI-MTU nashryoti, 2022 y.
- Nazarov X. Ekologiya va suv huquqi: ekologik nazorat. TIQXMMI-MTU nashryoti, 2022 y.
- R.Quentin Grafton, Karen Hussey “Water resources planning and management”, London 2011, Cambridge University Press p.423
- O‘zbekiston Respublikasi Suv xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo‘ljallangan konsepsiyasi. 2020 yil.
- O‘zbekiston Respublikasining “Suv va suvdan foydalanish to‘g‘risida”gi qonuni,1993 yil.
- O‘zbekistonning Ichimlik suvi ta‘minoti va oqava suvlarni chiqarib yuborish to‘g‘risida”gi qonun,O‘RQ-784, 22iyul, 2022 y.
- O‘zbekiston Respublikasi Suv kodeksi ,2023 yil.

• СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ТЎҒРИСИДАГИ НИЗОЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШ

-
- **Сувга оид низолар ва уларни ҳал этишнинг асосий принциплари.** Сувга оид низолар деганда сувга доир муносабатлар субъектлари ўртасида сув ва сув объектларидан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилиш, сув ҳўжалиги иншоотларидан фойдаланиш, сувдан фойдаланувчилар ўртасида сувни тақсимлаш ва сув тўғрисидаги қонунчилик талабларини бажариш билан боғлиқ бошқа масалалар бўйича юзага келадиган низолар тушунилади.
- Қуйидагилар сувга доир низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этишнинг асосий принциплари ҳисобланди:
- сувга доир муносабатлар субъектлари – низолашаётган томонларнинг қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда бузилган ҳуқуқини тиклаш;
- сувга оид низоларни музокаралар ва келишув тартиботларини ўтказиш орқали ҳал этиш устуворлиги;
- сув ресурсларини бошқариш бўйича қарорлар қабул қилишнинг тегишли қуйи даражасида сувга оид низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этиш устуворлиги.
- .

Сувга оид низоларни кўриб чиқадиган ва ҳал этадиган органлар

Сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низолар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, сув хўжалиги, экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш, геология ва минерал ресурслар бўйича органлар, бу борада ваколатли бошқа органлар ва судлар томонидан қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳал этилади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этишга доир ваколати.

Турли вилоятлар ёки битта вилоят ва Қорақалпоғистон Республикасида жойлашган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ўртасидаги сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низоларни ҳал қилиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг ваколатларига киради, ҳал этилиши сув хўжалиги, экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш органлари, геология ва минерал ресурслар бўйича органлар ҳамда бу борада ваколатли бошқа давлат органлари ваколатларига кирадиган низолар бундан мустасно.

Махсус ваколатли давлат органларининг сувга оид низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этишга доир ваколатлари

- . Трансчегаравий, республика ёки вилоятлараро аҳамиятга эга сув объектларидан фойдаланадиган сувдан фойдаланувчилар ўртасидаги сувдан фойдаланиш ва ер усти сувлари ҳамда сув объектларига нисбатан сувга оид бошқа низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этиш Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ваколатларига киради.
- Трансчегаравий, республика ёки вилоятлараро аҳамиятга эга сув объектларидан фойдаланадиган сувдан фойдаланувчилар ўртасидаги сувдан фойдаланиш тўғрисида ва ер ости сувларига нисбатан сувга оид бошқа низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этиш Ўзбекистон Республикаси Давлат геология ва минерал ресурслар қўмитаси ваколатларига киради.
- Атроф муҳитга тааллуқли сувга оид низоларни кўриб чиқиш ҳамда ҳал этиш экологик ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш органлари ваколатларига киради.
- Вилоят ёки туманлараро аҳамиятга эга сув объектларидан фойдаланадиган сувдан фойдаланувчилар ўртасидаги сувдан фойдаланиш тўғрисида ва ер усти сувларига нисбатан сувга оид бошқа низоларни кўриб чиқиш ҳамда ҳал этиш Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ва Ирригация тизилари ҳавза бошқармаларининг ваколатларига киради.
- Туман аҳамиятига эга сув объектларидан фойдаланадиган сувдан фойдаланувчилар ўртасидаги сувдан фойдаланиш тўғрисида ҳамда ер усти сувларига нисбатан сувга оид бошқа низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этиш туман (шаҳар) ирригация бўлимлари ваколатларига киради.

- **Бошқа органлар ва ташкилотларнинг сувга оид низоларни кўриб чиқиш ҳамда ҳал этиш бўйича ваколатлари**
- Тегишли ҳудудда корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва фуқаролар ўртасида сув объектларидан фойдаланиш масалалари бўйича сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низоларни ҳал этиш маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ваколатларига киради, ҳал этилиши сув хўжалиги, экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш органлари ва бу борада ваколатли бошқа органлар ваколатига кирадиган низолар бундан мустасно.
- Фуқаролар ўртасида уларнинг ҳудудида жойлашган сув объектларидан фойдаланиш масалалари бўйича сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низоларни ҳал этиш фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ваколатларига киради, ҳал этилиши сув хўжалиги, экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш органлари ва бу борада ваколатли бошқа органлар ваколатига кирадиган низолар бундан мустасно.
- Сувдан фойдаланиш тўғрисидаги ва сувга оид бошқа низоларни ҳал этиш Ҳавзавий кенгашлар ваколатларига киради.
- Сувдан фойдаланувчилар уюшмалари ва бошқа бирлашмалари ваколатига улар хизмат кўрсатадиган зонада жойлашган сувдан фойдаланувчилар – ушбу бирлашмалар аъзолари ўртасида сувдан фойдаланиш тўғрисида ҳамда сувга оид бошқа низоларни кўриб чиқиш ва ҳал этиш киради.

Сувга оид низоларни кўриб чиқиш тартиби

- Сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низолар тарафлардан бирининг аризасига биноан кўриб чиқилади.
- Аризага сувдан фойдаланиш ҳуқуқи бузилганлигидан далолат берувчи ҳужжатлар илова қилинади.
- Сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низолар манфаатдор томонлар иштирокида кўриб чиқилади ва улар низо ҳал қилинадиган вақт ва жой ҳақида хабардор қилинади.
- **Сувга оид низоларни ҳал этиш:**
- Сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низоларни кўриб чиқиш натижаси ҳақида ушбу низоларни ҳал қилувчи органлар қарор чиқаради.
- Зарур ҳолларда, бундай қарорларда уларни ижро этиш тартиби ва муддатлари, шунингдек, бузилган ҳуқуқни тиклаш тадбирлари назарда тутилиши мумкин.
-

- **Сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низолар юзасидан шикоят қилиш.**
- Сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низолар бўйича чиқарилган қарор юзасидан қарор топширилган кундан бошлаб ўн кун муддат ичида юқори турувчи органга шикоят қилиш мумкин.
- Низолар бўйича чиқарилган қарор юзасидан қилинган шикоят ушбу қарор ижросини тўхтатиб қўймайди. Сувдан фойдаланиш тўғрисидаги низо бўйича чиқарилган қарор ижроси қарор чиқарган орган ёки юқори турувчи орган томонидан тўхтатилиши ёки ижро муддати узайтирилиши мумкин.
- **Сувга доир муносабатлар билан боғлиқ мулкка оид низоларни ҳал қилиш.**
- Сувга доир муносабатлар билан боғлиқ мулкка оид низолар тегишли суд томонидан қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳал этилади.
-

Сув хўжалигини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш.

- сув хўжалиги тизимидаги давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотларини молиялаштириш;
- янги сув хўжалиги иншоотлари ва тизимларини қуриш ҳамда фаолият кўрсатаётганларини модернизация қилишга молиявий ресурсларни, шу жумладан, қарзлар ва инвестицияларни жалб қилиш;
- трансчегаравий, республика, вилоятлараро, туманлараро ва хўжаликлараро аҳамиятга эга бўлган сув объектлари, сув хўжалиги иншоотлари ва тизимларидан фойдаланиш тадбирларини давлат ҳамда маҳаллий бюджетлар ҳисобидан молиялаштириш;
- сувдан фойдаланувчиларга қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда имтиёзли ва узоқ муддатли кредитлар ҳамда бошқа преференциялар бериш;
- сув хўжалиги тизимларини қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчиликка мувофиқ бошқа чора-тадбирларни амалга ошириш.
- Сув фондидан оқилона фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш бўйича сувдан фойдаланиш ҳамда уни муҳофаза қилиш соҳасидаги инвестиция сиёсати сув хўжалиги ривожлантиришни қайтариш асосида марказлашган кредитлар ҳисобидан давлат томонидан қўллаб-қувватлашга, сув хўжалиги органларининг соҳани ривожлантириш ҳамда инвестицияларга йўналтириладиган маблағлар сарфланишини назорат қилишга ўз манбаларини сарфлашини рағбатлантиришга асосланади.

- **Кичик дарёлар сувлигини таъминлаш мақсадида қўйидагилар тақиқланади:**
- кичик дарё ҳавзасининг рельефини ўзгартириш, қуриб бораётган дарёлар ва уларнинг оқимлари ўзанларини бузиш ва ўзгартириш;
- кичик дарёлар ўзанларини тўғирлаш ёки торайтириш, уларнинг тубини табиий сатҳидан паст қилиб чуқурлаштириш ёхуд сув ўтказиш қурилмалари билан жиҳозламасдан тўсиб қўйиш;
- кичик дарё ҳавзасининг табиий ўсимликлар ва дарахтлар билан қопланишини камайтириш, қайир ерларни шудгорлаш ва бундай ерларда кимёвий воситаларни қўллаш;
- кичик дарёлар юқори қисмидаги ботқоқлашган участкалар ва табиий ерларда қуритиш-мелиорация ишларини амалга ошириш;
- кичик дарёлар сувлиги ва улардаги сув сифатига салбий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган ёки кўрсатадиган бошқа фаолиятни амалга ошириш.
- Кичик дарёларнинг сувини муҳофаза қилиш зоналари, соҳил бўйидаги минтақалари ва уларни санитария- муҳофаза зоналари, корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар, шунингдек, фуқароларнинг ушбу зоналар ҳамда ҳудудлардаги хўжалик фаолияти режими ушбу Кодекс ва бошқа қонунчилик ҳужжатлари билан белгиланади.

Сув объектларидаги фавқулодда экологик вазият ёки экологик офат зоналари

- Хўжалик фаолияти ёки табиий жараёнлар натижада инсонлар соғлиғи, ҳайвонот ва ўсимлик дунёсига ҳамда атроф-муҳитнинг ҳолатига, юридик ва жисмоний шахсларнинг мулкига хавф соладиган ўзгаришлар содир бўладиган сув объектлари, уларнинг бир қисми ҳамда сув тўпланадиган жойлар фавқулодда экологик вазият ёхуд экологик офат зоналари деб эълон қилиниши мумкин.
- Муайян ҳудуднинг табиат мувозанати, табиий экология тизимлари бузилиши билан боғлиқ ҳолда табиий муҳитда барқарор ёки тuzатиб бўлмас ўзгаришлар рўй берган ёки рўй бераётган қисми экологик офат зоналари деб эълон қилинади.
- Фавқулодда экологик вазият ёки экологик офат зоналари экологик аҳвол ёмонлигининг юқори даражасини акс эттирувчи битта ёхуд бир қанча асосий ҳамда қўшимча кўрсаткичлар бўйича белгиланади.
- Фавқулодда экологик вазият ёки экологик офат зоналари деб эълон қилиш тўғрисидаги қарор қонунчилик ҳужжатларида белгиланадиган тартибда қабул қилинади.
- Фавқулодда экология вазияти ва экология офати минтақаларида шу вазиятни келтириб чиқарган ишлар тўxtатиб қўйилади, атроф табиий муҳитга зарарли таъсир этувчи фаолият (аҳолига хизмат кўрсатиш билан боғлиқ фаолият бундан мустасно) тақиқланади, табиий муҳитни тиклаш ва соғломлаштириш чора-тадбирлари кўрилади..

Сувни муҳофаза қилиш зоналари ерларидан фойдаланишнинг ўзига хос хусусиятлари

- Сув омборлари ва бошқа сув ҳавзалари атрофида, шунингдек, дарёлар, магистрал каналлар ва коллекторлар бўйлаб сувни муҳофаза қилиш зоналари ва соҳил бўйи минтақалари, хўжалик-ичимлик сув таъминоти манбалари атрофида санитария-муҳофаза зоналари ва санитария ҳимоя минтақалари, минерал сувлар ва бошқа даволаш воситалари атрофида эса санитария-муҳофаза округлари белгиланади.
- Сувни муҳофаза қилиш зоналарини белгилаш сув омборлари ёки аҳолининг ичимлик ва хўжалик-маиший сув таъминоти, даволаш ва маданий-соғломлаштириш эҳтиёжлари учун фойдаланиладиган бошқа сув манбалари ҳам белгиланиши зарурлигини истисно қилмайди.
- Сувни муҳофаза қилиш зонасига киритилган ерлар уларга эгаллик ҳуқуқига эга бўлганларнинг ер участкаларидан олиб қўйилмайди, балки улар томонидан ушбу Кодекс талабларига риоя этилган ҳолда фойдаланилади.
- Белгиланган режимга риоя этилишининг давлат назорати маҳаллий бошқарув органлари, давлат табиатни муҳофаза қилиш ва санитария назорати органлари томонидан назорат қилинади.
- Маҳаллий бошқарув органлари, табиатни муҳофаза қилиш ва санитария назорати давлат органлари белгиланган режимга риоя этилиши бўйича давлат назоратини амалга оширади.

Санитария ва экологик мақсадларида сув чиқариш :

- Санитария ва экологик мақсадларида сув чиқариш сув сифати нормативларига риоя этилишини, сувдан қулай фойдаланиш шароитларини, шунингдек, сувдан рақобатли фойдаланиш ва сув оқимини бошқаришда сувли-ботқоқ ерлар, кўллар ва соҳил бўйи зоналари экотизимларини сақлашни таъминлайди.
- Санитария ва экологик мақсадларида сув чиқариш йилнинг сувлилигига қараб, сув хўжалиги баланслари ҳамда сувдан фойдаланиш режалари доирасида белгиланади.
- Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва экология органлари санитария ва экологик мақсадларда сув чиқаришнинг кўрсаткичлари ва режимини белгилаш методологиясини ишлаб чиқади

ЕР ОСТИ СУВЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА УЛАРНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ

- **Ер ости сувларидан фойдаланиш.**
- Ер ости сувларидан мақсадли фойдаланиш зарур. Гуруҳли сув олиш иншоотларидан (бир иншоотда икки ва ундан ортиқ бир вақтда ишлатиладиган бурғи қудуқлари бўлганда), шунингдек, минерал ва термал сувлардан фойдаланишга ер ости сувларининг тасдиқланган захиралари мавжуд бўлгандагина рухсат берилади. Ер ости сувлари захиралари Ер ости сувлари бўйича ваколатли орган ҳузуридаги Фойдали қазилмалар захиралари бўйича давлат комиссияси томонидан қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда тасдиқланади.
- Ер ости сувларидан турли эҳтиёжлар учун фойдаланиш Ўзбекистон Республикаси Давлат геология ва минерал ресурслар қўмитаси органлари томонидан уларнинг ер усти сувлари билан ўзаро боғлиқлиги ҳисобга олинган ҳолда тартибга солинади.
- Ер ости сувларидан фойдаланиш сувдан махсус фойдаланиш тартиби ва шартларига риоя қилган ҳолда амалга оширилади

• Ер ости сувларини муҳофаза қилиш

- Ер ости сувлари чиқариш ва ундан фойдаланиш билан шуғулланувчи сувдан фойдаланувчилар сув чиқарилаётган участка ва унга туташ ҳудудларда ер ости сувларига доир режимларга риоя этилишини кузатиб боришлари, шунингдек, фойдаланилаётган сувнинг миқдори ва сифатининг ҳисобини юритишлари шарт.
- Агар фойдали қазилмалар конларини қидириш, уларни ўрганиш ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ бурғилаш ҳамда бошқа кон-қидирув ишлари бажариш чоғида ер ости сувлари бор қатламлар аниқлангани тақдирда, бу ҳақда геология ва минерал ресурслар органларига маълум қилиниши ҳамда белгиланган тартибда ер ости сувларини муҳофаза қилишга қаратилган чора-тадбирлар кўрилиши лозим.
- Саноат ва бошқа оқова сувларини оқизиш учун қазиладиган қудуқлар сувли қатламларни ифлослантириш манбаига айланиши мумкин бўлса, бундай қудуқлар қазиш барча ҳолларда ман этилади.
- Ер ости сувларига қудуқларни бурғилаш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикаси Давлат геология ва минерал ресурслар қўмитаси томонидан берилган рухсатнома асосида амалга оширилади.
- Ўзи қуйиладиган ва фойдаланиш учун яроқсиз бўлган қудуқларга сувни бошқариш ускуналари ўрнатилиши, консервация қилиниши ёки улардан фойдаланиш тўхтатилиши, яроқсиз бошқа қудуқлардан эса қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда фойдаланиш тўхтатилиши лозим

- **СУВ ОБЪЕКТЛАРИДА, СУВ ОБЪЕКТЛАРИНИНГ СУВНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ЗОНАЛАРИ, СОҲИЛ БЎЙИДАГИ МИНТАҚАЛАРИ ВА САНИТАРИЯ-МУҲОФАЗА ЗОНАЛАРИДА ИШЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШ**

Сув объектларида, сув объектларининг сувни муҳофаза қилиш зоналари, соҳил бўйи минтақаларида ва санитария-муҳофаза зоналарида ишларни бажариш тартиби :

- Сув объектларида, сув объектларининг сувни муҳофаза қилиш зоналари, соҳил бўйи минтақаларида ва санитария-муҳофаза зоналарида, ер ости сувлари ҳосил бўладиган ҳудудларда сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этувчи қурилиш, таъмирлаш, тиклаш, ўзан тубини чуқурлаштириш ва портлатиш ишлари, фойдали қазилмаларни кавлаб олиш ва сув ўсимликларини олиш, кабеллар, қувурлар ҳамда бошқа коммуникацияларни ўтказиш, дарахтларни кесиш, бурғулаш, қишлоқ хўжалиги ишлари ва бошқа ишлар қонунчиликка мувофиқ бажарилади.
- Сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этувчи ишлар ушбу Кодекс талабларига мувофиқ равишда, илмий асосланган норма ва қоидалар асосида қишлоқ ва сув хўжалиги, энергетика, балиқчилик хўжалиги, ўрмон хўжалиги, маиший ва коммунал хўжалик манфаатлари ҳисобга олинган ҳолда ўтказилади.

Сув объектларининг сувни муҳофаза қилиш зоналари, соҳил бўйи минтақалари ва санитария-муҳофаза зоналари

- Сув объектларининг тупроқ эрозияси маҳсулотлари билан булғаниши, ифлосланиши, камайиши ва лойқа чукишининг олдини олиш ҳамда уларни бартараф этиш, шунингдек, қулай сув режимини сақлаш, фойдаланиш ва таъмирлаш-тиклаш ишларини олиб бориш учун нормал шарт-шароит яратиш мақсадида қонунчиликка мувофиқ сув объектларининг сувни муҳофаза қилиш зоналари ва соҳил бўйи минтақалари белгиланади.
- Аҳолининг ичимлик, хўжалик-маиший ва даволаш-соғломлаштириш эҳтиёжлари учун фойдаланиладиган сувларни муҳофаза қилиш мақсадида қонунчиликка мувофиқ сув объектларининг санитария-муҳофаза зоналари белгиланади.
- Сув объектларининг вазифаси, жойлашган ўрни ва техник кўрсаткичларидан келиб чиққан ҳолда сув объектларининг сувни муҳофаза қилиш зоналари, соҳил бўйи минтақалари ва санитария-муҳофаза зоналарида хўжалик фаолиятининг махсус режими белгиланади.
- Сув объектларининг сувни муҳофаза қилиш зоналари, соҳил бўйи минтақалари ва санитария-муҳофаза зоналарини муҳофаза қилиш ҳамда улардан фойдаланиш тартиби ва шартлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади..

ЭЪТИБОРИНГИЗ УЧУН
РАЊМАТ